

BİLGE KARASU'NUN GECE ROMANINDA ESTETİZE EDİLMİŞ UNSURLAR

İlyas AKMAN*

ÖZET

Bilge Karasu'ya göre her edebi eser, onu yazan, okuyan ve eserin kahramanları için bir yolculuktur. Bilge Karasu'nun dil işçiliğini gösterdiği ve en komplike metinlerinden biri olan *Gece* romanında, okuyucu çıktığı yolculukta son derece güçlük çeker. Metnin bu kompleks yapısının yanında metnin anlamsal boyutunda ise okuyucu derin bir karamsarlıkla karşı karşıyadır. Kitabın isminden itibaren okuyucu bu karamsar ve kaotik ortama çekilir. Fakat *Gece*'nin karanlığını delen ve okuyucunun yolunu aydınlatan bazı estetize edilmiş unsurların Karasu tarafından metne serpiştirildiği görülür. Yazar, dil olgusunu, insanı, insanlar içinde de aydın/entelektüel kesimi ve bazı doğa unsurlarını estetize ederek okura sunar.

Anahtar Kelimeler: Bilge Karasu, Gece, Estetik, Postmodern Edebiyat.

AESTHETICIZED ELEMENTS IN BİLGE KARASU'S NOVEL CALLED GECE

ABSTRACT

Bilge Karasu indicates that every literal work is a journey for the writer, the reader even for the protagonist. The reader has extreme difficulty in his/her journey in the novel named "Gece" that Bilge Karasu shows his language workmanship and is one of his most complicated text. The reader is faced with a deep pessimism in both the complex structure and the semantic dimension of the text. The reader is drawn to a pessimistic and chaotic atmosphere as from the name of the book. However it is seen that Karasu intersperses some aesthetic elements that enlighten the reader's road and the darkness of the "Gece". The author presents the language, the human, the intelligentsia and some natural elements in an aesthetic way.

Key Words: Bilge Karasu, Gece, Aesthetics, Postmodern Literature.

---

* Arş. Gör., Mardin Artuklu Ü. Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. El-mek: ilyas-akman@hotmail.com

Giriş

Bilge Karasu'ya göre her edebi eser, onu yazan, okuyan ve eserin kahramanları için bir yolculuktur (Karasu 2006, 14). Bilge Karasu'nun eserleriyle yapılan yolculuğun hiç de kolay olmadığı hemen hemen bütün edebiyat araştırmacıları tarafından dile getirilir. Buna sebep olan faktörlerin başında, Karasu'nun "dil işçiliği" ve metinlerinin "komplike kompozisyonu" gelir. Nasıl bir dil, Karasu'nun dili? İşlenmiş, üzerinde çok çalışılmış, oynanmış bir dil. Ritm, ses, görsellik düşünülerek kurulmuş/kurgulanmış, kusursuz olması istenmiş bir dil. Karasu, bunu yaparken aynı zamanda okuyucunun çok uzak olduğu, "almaç, savut, binit, atlangaç, bunluk, ayrit, saltık" gibi kelimeleri de kullanma konusunda bir sakınca görmez (Gürbilek 1997, 193). Okuyucu yabancı olduğu bu kelimeler karşısında önce bocalamaya başlar ardından da sözlüklerden hareketle anlam arayışına girer. Bu da hikâyenin bir su gibi akmasına engel olur. Ama bazen böyle bir arayış dahi sonuç vermez. *Alsemender* isimli hikâyeyi kaleme alan Karasu, hikâyede dipnot olarak "Sözlüklerde boşuna aramayın. Bulsanız da uydurmadır bu çiçek" (Karasu 2008, 161) diyerek okuyuculardan "Alsemender" kelimesini araştırmamalarını ister, çünkü böyle bir kelimenin hiçbir sözlükte yer almadığını belirtir. Fakat dipnota dikkat etmeyen okuyucuların dakikalarca sözlüklerden bu kelimenin anlamını aradıkları bilinmektedir. Peki ya metinlerinin yapısı? Karasu'nun metinleri, "sert bir malzmeden, uzun süre kazınarak, yontularak, yoğunlaşarak yapılmış" (Gürbilek 1997, 182) komplike metinlerdir.

Çoğunlukla farkında olmadan nefes alırız. Ama hava aniden yoğunlaşır veya bozulursa nefes alıp verişimize dikkat etmek zorunda kalırız. Bir arkadaşımızın kâğıt parçasına karalayiverdiği notu, anlatı yapısına pek dikkat etmeden okuruz ama hikâye kesilip yeniden başlar, bir anlatı düzeyinden devamlı bir başkasına sıçrar ve bizde gerilim yaratmak amacıyla düğüm noktasını ertelerse, onun nasıl kurulmuş olduğunun bilincine varırız, aynı zamanda da ona karşı ilgimiz yoğunlaşır. Hikâyeye, bizim dikkatimizi çekmek için biçimcilerin deyişiyle "engelleyici" veya "geciktirici" aygıtlar kullanır (Eagleton 2011, 18-19). Bilge Karasu, metinlerinde "engelleyici", "geciktirici" unsurlara fazlasıyla yer verir ve hatta bunun ötesinde bazı unsurları belirsiz bırakmaktan da geri durmaz. Tüm bunlar da okuyucudan ayrı bir dikkat ve çaba ister. Nitekim Bilge Karasu da ideal okuyucu profilini şöyle tanımlar: "Nasıl okumak gerektiğini, gerekebileceğini durmaksızın araştıran, öğrenmeğe çalışan, biraz olsun öğrendiğini düşünebilecek hale gelmiş okur..." (Karasu 2006, 12). Araştıran, öğrenmeye çalışan, öğrendiğini analitik bir düşünceye tabi tutabilen okur Karasu'nun okuru. Nitekim böyle bir çabaya girişmeyen okurun da Karasu'yu anlaması ve ondan haz alması güçtür.

Bilge Karasu'nun dil işçiliğini gösterdiği ve en komplike metinlerinden biri olan *Gece* romanında, okuyucu çıktığı yolculukta son derece güçlük çeker. Metnin bu kompleks yapısının yanında metnin anlamsal boyutunda ise okuyucu derin bir karamsarlıkla karşı karşıyadır. Kitabın isminden itibaren okuyucu bu karamsar ve kaotik ortama çekilir. Fakat *Gece*'nin karanlığını delen ve okuyucunun yolunu aydınlatan bazı estetize edilmiş unsurların Karasu tarafından metne serpiştirildiği görülür. Bu çalışmada, sözü edilen estetik unsurların tespiti ve yorumlanması üzerinde durulacaktır. Bunlara geçmeden önce ise Estetik olgu ve *Gece* romanı hakkında genel bir bilgi verilmeye çalışılacaktır.

1. Estetik

İnsan, çevresini algımlarken ve çeşitli eylemlerde bulunurken (bunların başında sanatsal üretim gelir) bunları gelişi güzel ve sıradan bir yol izleyerek değil, *güzellik* olgusunu göz önünde bulundurarak yapmaya özen gösterir. Bu yaklaşım, ilk insandan bugüne kadar süregelmiştir. *Güzellik* kavramının bu serüveni, sonraki yıllarda düşünürler tarafından sorgulanır ve bu kavram, özellikle bilimsel ve felsefi disiplinlerde çoğu kez *estetik* olgusuyla beraber anılmaya başlanır. Nitekim estetiğin kendisi de güzelliğin bilimi olarak tanımlanır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

G. Baumgarten, Ludwig Wittgenstein, Benedetto Croce, Nicolai Hartmann, Friedrich Schiller, Hegel, Kant, Georg Lukacs, Theodor W. Adorno, Walter Benjamin gibi düşünürler estetik olgusuna farklı bakış açılarıyla yönelmiş ve estetiğe çeşitli yorumlamalar getirmişlerdir. Marc Jimenez, estetik tartışmalarını çıkışı olmayan bir dolambaca benzetir (Jimenez 2008, 47).

Estetik fenomende dört temel yapı ön plana çıkar: Estetik obje (nesne), estetik süje (özne), estetik değer, estetik yargı. Estetik fenomen ya da estetik varlık, bu dört ögenin bir *ontik bütünlüğü* olarak meydana gelir (Tunalı 2010, 21). Bir yanda, güzel denilen bir varlık, örneğin bir doğa parçası, bir sanat yapıtı kısaca *estetik obje* vardır. Öbür yanda, bu estetik varlıkla, estetik ilgi içinde bulunan, onu estetik olarak algılayan, ondan estetik haz duyan *estetik süje* vardır (Tunalı 2010, 23). Özne, nesne ile yalnız ilgi kurmakla kalmaz, bu nesneye bir değer de yükler. Ona güzel, yüce, komik, trajik gibi *estetik değerler* de yükler (Tunalı 2010, 131). Estetik değer kendisi de bir yargı halinde ifade edilir. Buna göre, *estetik yargı* da yine bir alan olarak ortaya çıkar ve estetik varlığa zorunlu bir eleman olarak katılır (Tunalı 2010, 50).

Friedrich Von Schiller, estetik/güzellik olgusunu geniş bir perspektifte ele alır. Schiller'in, estetik tavra getirdiği düşüncelerin başında, bu tavrı, çocuk oyunlarına benzetmesi gelir. Gerek estetik tavrı almada gerekse çocuk oyunlarında, belirli bir süre, gerçek dünya aşılır ve hayali bir âleme geçilir. Çocuklar oyun oynarken, kendi dünyalarını kurarlar. Estetik tavrı almada da bireyin, reel âlemin ötesine geçtiği anlar olur. Birey, bir savaş tablosunu izlerken bunun nasıl gerçekleşmiş olabileceğini zihninde canlandırmaya çalışır ve kısa bir süreliğine de olsa reel âlemin ötesine geçer. Estetik ile çocuk oyunlarındaki bir diğer benzerlik de her ikisinde de öncelikli amacın haz almanın olmasıdır. Estetik tavrı da birey, her şeyden önce, estetik objeye zevk almak için yönelir. Oyunda da çocukların tek amacı haz almaktır. Eğlenirken çocukların, bazı şeyleri öğrenmeleri, oyunun *asli* değil bir *yan* işlevidir (Sağlık 2010, 213). Schiller, bunun yanında, estetik olgusu ile toplumsallık arasında bağ da kurar. Sanatçının, eserini vücuda getirirken herhangi toplumsal veya bireysel çıkarımları göz önünde bulundurmamış olması, eserlerin bu tarz sonuçlar doğurmasına veya bu yönlü yorumlara açık olmasına engel değildir. Birey de estetik tavrı da, toplumsallık ön kabulüyle hareket etmeyip estetik haz amacıyla esere yönelmiş olsa da bu, bireyin dünyasında, toplumsal dalgalanmaların olmayacağı anlamına gelmez. Nitekim Schiller de bu yönlü yorumlamalara girer: "İlk asrın Romalı eri, hükümdarın önünde çoktan diz çöktüğü halde, heykeller hala dik durmaktadır" (Schiller 1999, 37) diyerek Roma döneminden kalma estetik heykellere bakıp toplumsal çıkarımlarda bulunabilmektedir. Schiller, Alman hükümdarı, Holstein Augustenburg'a gönderdiği bir mektupta şunları ifade eder: "Hürriyete götüren yol, ancak estetik olduğundan, o siyaset davasını fiille halletmek için işe güzellik bilgisiyle başlamak gerektiğini size de kabul ettireceğimi sanıyorum" (Schiller 1999, 17). Bu sözleriyle de estetiğin, toplumsallıkla olan bağına ortaya koyar ve hükümdara bu tarz telkinlerde bulunur.

2. Gece Romanına Genel Bir Bakış

Bilge Karasu'nun *Gece* isimli eseri, karmaşık dokusu ve açık olarak tanımlanamayan roman kişilerinden dolayı analizi ve yorumu zor olan metinler kategorisinde yer alır. Çok katmanlı olay örgüsü ve anlatıcı kavramını sunuş biçimi ile kendini kolay kolay ele vermeyen metin, okurundan çalışkanlık ve sabır bekler (Özata 2003, 1). Dört bölüme ayrılmış olan romanda birbirleriyle bağıntısı örtük olaylar ve kişiler görülür. Roman, adeta bir puzzle'yi andırır. Yazar, okuyuculardan, puzzle'nin parçalarını sabır ve dikkatle birleştirmesini ister gibidir.

Romanın ilk bölümü 35 epizottan oluşur. Bu bölümde, N. olarak adlandırılan roman karakterinin, "Gecenin İşçileri"nin ve "Düzeltilen"nin ön plana çıktıkları görülür. "Gecenin İşçileri", gecenin olmasını arzulayan, bununla da yetinmeyip, gecenin erken gelmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunan insanlardır. Bunların birbirinden ayırt edici özellikleri olduğuna dair ipuçlarına metinde rastlanılmaz. Fakat hepsinin birbirine benzediği, ortak bir kaderi paylaştıklarına

Turkish Studies

dair ise açıklayıcı bilgiler görülür. Bu benzerlik, hem fiziki yönden onları kuşatan elbise ve benzeri dışsallık üzerinden hem de sahip oldukları ortak kaderi paylaşma noktasından vurgulanır. Bu kişilerin, insanlara verdikleri herhangi olumlu bir mesaj söz konusu değildir. Bunun aksine bu kişiler, yaşadıkları toplum bireylerine korku salmak, onları öldürmek, yaralamak gibi son derece kaotik sonuçlara sebep olurlar. Denilebilir ki; bu kaotik durumu sembolize etmesi açısından hepsi geceyi arzular. Böyle bir kaygıyı neden göttükleri irdelendiğinde -hepsinin hayattan tatmin olmamış kişiler oldukları göz önüne alınırsa- normal bir yaşantıyla sahip olamadıkları “*var oluşsal durumlarını ispat ve kabullendirme*”yi bu yönlü bir çabayla tatmin yoluna gittikleri dile getirilebilir. Bu durumları metinde şöyle yansıtılır:

“Gecenin işçileri, hep altta kaldığı duygusuyla bunalmış insanlardan mı derlendi? Çocukluğundaki umacılardan kurtulamayan, sevdiklerini gönüllerince saramayan, etlerini istedikleri etle birleştiremeyen insanlar mıdır hep, bu işçiler?” (Karasu 2007, 59).

Bu bölümde dikkati çeken kişilerden biri de yazarın “Düzeltilen” diye nitelediği aydın/entelektüel bir kişiliğe sahip metin kişisidir. Büyük bir yalnızlık içinde bulunan bu aydının tek gayesi, gecenin işçilerinin planlarına ket vurarak insanların, sahip oldukları aydınlığı kaybetmemelerini sağlamaktır. Söz konusu çatışma merkez izleklerden biridir.

Metnin ikinci bölümü ise 19 epizottan oluşur ve bu bölüme söylev havası hâkimdir. Dünyanın görünümü irdelenmeye başlanır. Arkadaşlarımızın, yakınımızdaki insanların çok rahatlıkla aynı zamanda düşmanlarımız da olabileceği söylenir (Şahin 2009, 2089). Metnin bu bölümünde dikkati çeken gizli bir yapılanma görülür. “Güneş Hareketi” ismi verilen bir plan doğrultusunda hareket eden bu yapılanma, kendi içinde sistemli bir hiyerarşi kurmuş ve bu yapılanmasını basın ve devletin çeşitli kurumlarına da yayarak sağlam bir alt yapı oluşturmuştur. Kendi hedeflerine engel teşkil eden insanları saf dışı bırakmak için ölüm de dâhil her türlü yola başvururlar. Bu yapılanmanın önemli kişilerinden biri ise romanda O. ismiyle anılır. O. gizli yapılanmanın birçok faaliyetini organize eden kişidir.

Romanın üçüncü bölümü 9 epizottan meydana gelir ve bu bölümde ön plana çıkan kişi, O.’nun eski sevgilisi olan Sevinç’tir. Dördüncü ve son bölüm ise 47 epizottan oluşur ve bu bölümde Sevinç ile N.’nin etrafında meydana gelen çeşitli olaylarla birlikte gizli yapılanmanın çeşitli faaliyetleri görülür. Bu faaliyetlerin nasıl işlendiği ile ilgili daha ayrıntılı bilgi sahibi olunur bu bölümlerdeki çeşitli olaylar üzerinden. İnsanları tehdit etmek, onlara iftira atmak, onları yaralamak ve öldürmek gibi çeşitli gerçekleşmiş olaylar üzerinden daha sağlam kanaatlere varılır yapılanma hakkında. Öldürme olaylarından birini Bilge Karasu, Patrick Süskind’in, postmodern tarzda kaleme aldığı *Koku* adlı romanından metinlerarasılık yoluyla okuyucuya sunar. *Koku* romanında başkarakter, balıkçılar pazarında, insanlar tarafından parçalanarak öldürülür. *Gece* romanında da benzer bir ölüm olayı görülür:

“Balıkçılar sokağının en civcivli saatinde, gecenin işçileri o gence niçin saldırdılar bilinmiyor. Bilinebilen, görülebilen ise, işçilerin ansızın duvarlardan, köşelerden, kapı ağızlarından sıyrılarak o genci kalabalığın içinden çekip ortalarına aldıkları, bir daha dağılıp gözden yittiklerindeyse ortada kanlı, tanınmaz bir et yığını kalmış olduğu” (Karasu 2007, 28-29).

Koku romanının daha önce yayımlanmış olması, iki romanın da postmodern tarzda kaleme alınması ve iki öldürme olayı arasındaki yakın benzerlik böyle bir yorumu doğurmaktadır.

Romanın “Bunları yazmakla çıldırmaktan kurtulunur mu?” (Karasu 2007, 231) sözleriyle bitmesi romanda hâkim olan gerilim atmosferinin sürdürüldüğünü gösterir. Gece ismi, bir baskı dönemini de simgeler. Bu dönem, 12 Mart da 12 Eylül de olabilir. Nitekim romanın yazılışı 12 Mart, basımı ise 12 Eylül sonrasına denk gelmektedir ve her ikisini de simgeleştirdiği söylenebilir

Turkish Studies

(Aktaran Şahin 2009, 2097). Bu dönemlerin, gerilim atmosferiyle nitelendirilmesi ve bu tarzda işlenmesi son derece anlamlı ve tabiidir.

Romanda çok sayıda anlatıcının yer alması ve ilk intibada birbirinden bağımsız gibi görünen olayların arka arkaya sıralanması bütünlüklü bir yapının zihinlerde oluşmasını engeller. Bunların yanında metin kişilerinin, eser bitirildiğinde dahi tam olarak kavranılamaz olması, bazı eylemlerin net olarak kimler tarafından yapılmış olduğunun açıklık kazanmaması, bütünlüklü bir yapının zihinlerde oluşmasına engelleyen diğer faktörlerdir.

Gece romanının bu kaotik ve belirsiz ortamı içinde, bazı unsurların ışık huzmeleri gibi metne yansıdığı görülür. Bu ışık huzmeleri adeta metnin nefes alma kanallarıdır. Okuyucu için metnin estetize edilmiş unsurları, bu kasvetli *Gece*'de, kutup yıldızı görevi üstlenir.

3. *Gece* Romanında Estetize Edilmiş Unsurlar

3.1. Aydınlik Direnişinin Odak Noktası: Dil

Dil ve onun üretimi söz, hemen hemen her dinin, ideolojinin, tinsel veya maddesel düşünce akımlarının en fazla kutsiyet ve önem atfettikleri olgulardan biridir. *İncil*'de önce söz vardı denilerek bu olguya atfedilen önem en üst perdeden dile getirilir. Bu paraleldeki bir önemin *Kur'an* tarafından da dile getirildiği görülür. "Kün" ifadesi, İslami literatürde önemli bir yer tutar. Allah'ın "Kün" yani "Ol" sözünden sonra tabiatın vücuda geldiğine inanılır. Buradan da anlaşıldığı gibi İslami inançta da önce söz vardı denilebilir.

Cemil Meriç, milletlerin dilini, onların hafızası olarak niteler. Dile yapılan her hamlenin, o milletin hafızasıyla oynamak olduğunu ifade eden Meriç'e göre, bu konuda atılan adımlara son derece dikkat edilmelidir. Olumlu bir müdahalenin, milletlerin hafızasına artı değer olarak yansıtacağına inanan Meriç, aynı şekilde olumsuz müdahalelerin ciddi sonuçlar doğuracağını belirtir (Meriç 2007, 238). Wilhelm von Humboldt, Cemil Meriç'le paralel düşünceler dile getirir: "Bir halkın dili tinidir ve tini de dilidir" (Altuğ 2008, 82). Humboldt, bir halkın dilinin, o halkın ruhu olduğunu ve ruhun da kendisini dilde gösterdiğini söyler. Heidegger ise dili, Meriç ve Humboldt'ın ifade ettiğinden çok ötelere taşır. "Dil, varlığın evidir" diyerek dilin tüm varlığı kuşattığını dile getirir. "Varlık kendisi olmak için, buradalığına kavuşmak ihtiyacında olduğu için dile gelmek zorundadır. Dolayısıyla varlık daima dil yolundadır (...)" (Altuğ 2008, 100).

Dilin ve onun üretimi sözün önemini en iyi yansıtan olaylardan biri Mikelanj'ın, Musa heykelini tamamladıktan sonra, "konuşsana!" diye haykırarak çekicini ona fırlatmasıdır. Hiçbir söz, böyle büyük bir eser karşısında, sanatkârın söze ihtiyacını bu kadar güçlü hissettiremez (Okay 1998, 25). Mikelanj, heykeli tamamladıktan sonra, heykelin karşısına geçer ve bu son derece estetik olan sanat ürününde bir şeyin eksik olduğunu görür. Eksik olan şey, sözdür. Bu eksikliği, kabullenemeyen Mikelanj, "konuşsana ey Musa, neyin eksik?" diye haykırarak çekicini ona fırlatır. Burada sözün, ruh ile eşdeğer olduğu görülür. Heykelde eksik olan ilk aşamada söz iken temelde ruhtur.

Bilge Karasu'nun *Gece* romanında da tüm olumsuz durumlar meydana geldiğinde dahi yaşamak için çırpınan ender olgulardan birinin dil olduğu görülür:

"Gece yavaş yavaş geliyor, iniyor. Çukur yerlere dolmağa başladı bile. Oraları doldurup ovaya yayılmağa başlar başlamaz her yer boza dönüşecek. Işıklar yanmayacak bir süre. Ne çukurda ne düzde. Tepelerin aydınlığı, bir süre yeter gibi görünecek herkese. Sonra tepeler de karanlıkta kalacak. Dil, bu karanlığın içinde yaşayabilirmiş gibi görünen tek şey olacak" (Karasu 2007, 15).

Metinde, gecenin kademeli gelişi betimlenerek yaşanılacak olan kaotik durumun aniden ortaya çıkmadığı, bu durumun tedricen oluştuğu görülür. Gecenin bu kademeli gelişi içinde her

şeyin donup kalacağı ve ruhsuz birer metaya dönüşecekleri vurgulanır. Fakat sonraki cümlelerinde yazar, tüm bunlara direnen dil olgusundan bahseder. Dil, tüm olumsuzluklara göğüs germeye çalışarak *Gece*'nin içinde eriyip yok olmaya direnecektir. Bu direniş sayesinde hem kendi benliğini muhafaza etmeye çalışacak dil hem de tüm olumsuzluklara rağmen diğer olgulara, bir direnç, dayanak noktası oluşturmak için unutturulmaya çalışılan çeşitli olumlu durumları dile getirecektir. Bu durum metinde şöyle dile getirilir: “Bir tek diller bilecek, tepelerde, toprakaltı saraylarında yanan ışıkları; yalnız dil söyleyecek bu ışıkta yıkanan tek hücreli hayvanları” (Karasu 2007, 16). Hâlâ bir yerlerde unutturulmaya çalışılan ışıklar vardır. Bunların bazıları tepelerin bilinmeyen yerlerine gizlenmiş, bazıları da toprakaltı saraylarında yeniden kurmayı düşündükleri “Işıklar İmparatorluğu”nu kurmanın planlarını yaparlar. Bu ışıklar hâlen bazı canlılara hayat bahşeder, onların olgunlaşmasına öncülük ederler. Gizliden yapılan tüm bu eylemlerin bilincinde olan dil, bunları coğrafyanın tamamına yayarak, aydınlık günlerin imkânsız olmadığını coğrafyanın tüm unsurlarına taşıyacaktır.

Gece metninin anlatıcısı, dipnotlarla varlığını gösterir. Metnin çok katmanlı anlatımında anlatıcının metne müdahale ettiği ve düşüncelerini ifade ettiği asıl yerler bu dipnotlardır. O, dilin olumlu fonksiyonunu destekler mahiyette dil olgusunu sahiplenir ve kendi dilsel özelliklerinden bahsetmekten de çekinmez. Dilini şöyle niteler: “Benim dilim, çiçek dermek üzerine eğilip kalkan bir gövdenin yumuşaklığına, dalgalanışına ulaşmalı” (Karasu 2007, 27). Kendi dilinin, son derece hassas olması gerektiğine inanan ve bu doğrultuda hareket eden anlatıcı, nazenin çiçek gövdelerinin hassaslığının, onu derleyen insanın ellerine de yansması gerektiğine inanır. Bu bağlamda, tıpkı çiçek derler gibi kelimeler üzerinde oynamaya çalıştığını ifade eder.

Yazar ve yapıtın diğer kahramanları tarafından son derece estetize edilmiş olarak sunulan dil olgusu olmadığı takdirde nasıl bir manzarayla karşılaşılacağı da metinde şu sözlerle dile getirilir: “Gece gelip dilin üzerini de örttü mü, artık baykuşlardan başka bir şey uçmayacak gecenin içinde, ya da, yarasalardan başka...” (Karasu 2007, 22). Dilin de ortadan kalkması durumunda gece, tabiat üzerinde mutlak hâkimiyetini kuracaktır. Son direnç noktası olan dilin de ortadan kalkması durumunda, gece artık kendi türküsünü dillendirmeye başlayacak. Bu türküyü dillendirecek olanlar ise, gecenin en kadim dostlarından olan baykuşlar ve yarasalardır. Bunların ötmeye başlaması, gecenin kesin zaferinin ilanını sembolize eder.

3.2. Umudun Kilit Taşı: İnsan

Birçok din, ideolojik sistem insanı en kutsi ve en önemli olgulardan biri olarak görür. Denilebilir ki hemen hemen bütün dinler ve ideolojik sistemlerin doğrudan muhatabı insandır. Hepsini insanı anlamaya çalışır ve ona farklı olgular sunarak onu hakikate ve mutluluğa ulaştırmayı hedefler. Filozofların, âlimlerin birçoğu, insanı anlamının aynı zamanda kâinatı anlamak olduğunu düşünür ve mutlu insanların aynı zamanda mutlu bir evren tasavvuru olduğunu dile getirirler. İnsan, birbirinden çok farklı hatta zıt özellikleri eş zamanlı bir biçimde bünyesinde barındırması açısından çözümlenmesi son derece güç bir yapı arz eder. Sözü edilen sistemlerin amacı, bu kompleks ontolojiye sahip insanın, evrendeki farklılıklar içinde, ideal olanları seçmesini sağlamak ve bu yolla oluşma ihtimali olan pozitif sonuçları elde etmektir.

Ali Şeriati, “eğer insanı tanımazsak, dinden, toplumdan, medeniyetten ve sanattan bahsedemeyiz” (Şeriati 1999, 13) sözleriyle, insanı, tüm olguların, düşünce tarzlarının üstüne çıkarır ve insanın tüm bunları anlamlı kılan yegâne değer ölçütü olduğunu ifade eder.

Bilge Karasu'nun *Gece* romanı irdelendiğinde, metindeki kasvetli karanlığı delen olgulardan birinin de insan olduğu görülür. Az sayıda kalmış olsalar bile dürüst insanların her türlü toplumsal yapıyı ters yüz edebileceği ve insanın tabiatına uygun şartların bu insanlar tarafından oluşturulabileceği vurgulanır. Bu durum metinde şu sözlerle dile getirilir:

Turkish Studies

“Gene de bilmeliyiz ki bu dünyada bizi aldatmayacak üç beş kişi vardır. Her işkilin, her kuşkunun vurulacağı denektaşı; her eylemi, her gücü üzerinde bileyeceğimiz bileği taşı; her umudu ayakta tutacak kilit taşı birkaç kişi. Vur deyince onlar, vuracağız; öl deyince, öleceğiz; yaşa deyince yaşayacağız. Bu kişiler, yalnız bizi değil, bütün dünyayı ayakta tutacak” (Karasu 2007, 83).

İnsanların, bütün olumsuzluklara rağmen, tüm benliklerini açabilecekleri, çizdikleri yoldan gidebilecekleri, güven duygusunu ortaya koyabilecekleri kişilerin daima var olacağı vurgulanır. Bu kişiler, bütün dünyayı ayakta tutabilecek irade potansiyeline sahiptir. Dünyanın hemen her döneminde hemen her bölgesinde farklı baskı yollarıyla mutsuzluğa itilmiş kitlelerin varlığı eksik olmamıştır. Çeşitli tabiat olayları ya da çeşitli yönetici kesimlerin insan tabiatına aykırı tutumları nedeniyle *gece*'nin kucağına itilmiş bu insanlara, ışık parıltılarının geldiği ufku gösteren kişiler dünyanın her yerinde her zaman olagelmıştır. *Gece* romanında bu duruma da özel bir dikkat çekildiği görülür:

“Karışık (ya da karmaşık) olmayan bir çağ yaşanmış mıdır hiç? ‘Sanmıyorum’ diyesim geliyor ya, bilemiyorum. Ama en karışık, en karanlık, en umutsuz çağlarda bile biri, birileri hep çıkmış, eksik, güdük, ekli, çarpık, yanlış deyişlerle de olsa, iletmeye değer gördüğü sözleri, işleri iletmeye çalışmıştır. Bu iletimin önemini (...) nedense, gereğince kavramıyoruz” (Karasu 2007, 190).

Gece romanı, eleştirilerini doğrudan değil de dolaylı yoldan dile getirir. Bazı insan tiplerinin eleştirisi görülür metinde. Bu insanlar, istediklerini elde etmek için herhangi bir harekette bulunmayan, çevresinde olan biten olayları eleştirel bir gözle ele alıp gerekli mantıksal çıkarımlarda bulunmayan, ileride büyük bir sorun yumağı olarak karşısına çıkma ihtimali yüksek olan olayların ilk kıvılcımlarını ortadan kaldırmak yerine onları bir köşeye atan tiplerden oluşur. Sözü edilen sorumlulukların hiçbirini yerine getirmediklerinden, sonuç, kaçınılmaz olarak kendi asıl benliklerini kaybedip *başkalaşmalarıdır*. Başkalaşırılar çünkü kendi asıl var oluşsal özelliklerini böyle bir ortamda kaybederler. Başkalaşım izleğini en başarılı bir şekilde ele alan yazarlardan biri Franz Kafka'dır. Kafka, *Dönüşüm*, adlı eserinde, doğru sorgulamalar yapmayan bireylerin farkında olmadan başkalaşacağını, bunun da son derece trajik bir sonla biteceğini belirtir. Nitekim *Dönüşüm* eserinde Gregor Samsa, kapitalist sistemin bir eleştiricisi olmadığı için bu sistemin bir böceği haline gelir (Kafka 2011, 1-96). Bilge Karasu, başkalaşmaya uygun ortamın nasıl meydana geldiğini şu satırlarla dile getirir:

“İnsanlar, gitgide, istediklerine, dilediklerine inanmakla yetindiklerini, düşünüp tartmayı, ölçünmeyi, olanı biteni görmeğe çalışmayı yavaş yavaş bir yana ittiklerini daha fark etmiyorlardır belki de. Bunun farkına varmağa başladıklarında ise ortalık iyice kararış olacak. Sabahları güneş yeniden doğar gibi olsa da, ortalık yeniden aydınlanır gibi olsa da, gecenin karanlığı bütün bütün dağılmayacak hiç” (Karasu 2007, 31).

Gerçekleri görmek yerine onu bir kenara ittiklerinde insanlar, kendi tabiatlarına uymayan ortamların oluşmasının tohumlarını da ekmeye başlarlar. Bunun farkına erken varamadıklarında bu tohumun onları yutacak kadar devleşeceği ifade edilir metinde. Bu süreçten sonra sabahları güneş doğmuş gibi olsa da ortaya çıkmış olan karanlığın tozlu isleri hiçbir zaman insanın peşini bırakmayacak ve her daim, insanın dünyayı algılamasını sağlayan gözlerinin parlak camlarına bu is bulaşacaktır. Fakat bunun farkına erken varan bireyler, bu olayı tersine çevirmeyi başarabilirler.

Kavramları, olguları, olayları, eylemleri doğru yorumlayabilen ve okuyabilen bireyler, hayat karşısında daha güçlüdürler. Bu doğru yorumlamalar, tabiattaki birçok kapının şifresini onlara sunar ve bu sayede yürünülen yol *geceye* değil *aydınlığa* çıkar. Doğru anlamlandırılması

gereken olguların başında insan gelir. *Gece* metninde, insan olgusunu yanlış yorumlayan metin kahramanının düştüğü trajik durum okurlara sunulur:

“İnsanı, en yüksek yere yerleştirmekten, hayvanlardan, bitkilerden, sulardan, dağlardan çok önemli olduğuna, her şeyin insan için yaratılıp, insana kulluk etmesi gerektiğine inanmış gibi yaşamaktan vazgeçelim. Belki o zaman insanın değerini öğrenir, hayvanla, bitkiyle, suyla, dağla, taşla birlikte bir anlamı olduğunu, olabileceğini anlar, belki o zaman insana saygı duymasını başarırız.’ Ne tuhaf! Bunları bir zamanlar, ben yazdım. Ben savundum. Oysa gece üzerimize çöktükten sonra, bu yolda sözler söylemenin gereksizliğine herkesi inandırmak için elimden geleni ardıma komadım” (Karasu 2007, 218-219).

Metin kahramanı, bir dönem, insana yüce bir makamın verilmemesi gerektiğini düşünür. İnsanı, dağlardan, bitkilerden, hayvanlardan daha yüksek görmenin, tüm bunların ona kulluk etmek için var olduğunu düşünmenin yanlışlığına inanır. İnsan, onların efendisi değil, onlarla yan yana giden bir yol arkadaşıdır bu dönemde onun için. Fakat metin kahramanı, insan olgusuna yönelik bu yorumlarının sonradan yanlış olduğuna inanacak ve bu yanlış yorumlamanın onu gecenin kucığına attığına inanacaktır. Bu olay üzerinden *Gece* metninin yazarı, insan olgusunun çok önemli olduğunu ve onun görmezden gelinerek bu dünyada mutluluğu yakalamanın mümkün olmadığını vurgular ve insanı, metninin odak noktalarından biri haline getirir.

3.3. Sönen Yüzeylerle Acısı Derinleşen Aydın/Entelektüel

Gece romanında, aydınlara/entelektüellere ayrı bir değer verilir. Çünkü onlar, yaşanan toplumsal çözülme karşısında bunun ıstırabını derinlemesine yaşarlar. Cemil Meriç, entelektüeli, yazı veya söz aracılığı ile toplumun bilinçlenmesine yardım eden, topluma yol gösteren, onu aydınlatan ve bazen de itham eden kişi olarak niteler. Tarihte “Dreyfus Davası” olarak bilinen olayı da, entelektüelliğin tarihinde kırılma noktası olarak görür. Bir Yahudi olan Alfred Dreyfus, 1894 yılında, Fransız ordusunun bilgilerini, Alman bürokratlarına satmakla suçlanan kurmay yüzbaşısıdır. Böyle bir iftiraya maruz kalan Dreyfus, Yahudi olduğu için de önyargılarla karşılaşır. Dava devam ederken, Emile Zola, Dreyfus’u savunan “İtham Ediyorum” isimli meşhur yazısını kaleme alır ve dava bir anda birçok ülkenin gündemine oturur. Çok uzun bir süre dünyanın bir kısmı bu davaya odaklanır. Davanın sonunda, Dreyfus beraat eder ve binbaşılığa kadar yükseltilir. Fransız hükümeti bununla da yetinmeyerek Fransızların en saygın ödüllerinden olan “Legion D’honneur” nişanını Dreyfusa verir. Cemil Meriç, bu olayda, başta Emile Zola olmak üzere, aydınlara tutumuna dikkatleri çeker ve onların toplumsal rollerinin önemine değinir (Meriç 2007, 15-16).

Gece metninde, aydının tutumu şu sözlerle dile getirilir:

“Tepelerden birinde –en yükseği, en gösterişlisi değil, onun yanındakinde- Düzeltmen, yalnızlığını yaşar. Sessizliğin içinde (...) Gecenin, gündüzü kemirmesini önlemenin olanaksızlığına inanmak istememiştir. Gecenin işçilerine nasıl engel olabileceğini, ışığın yeryüzünde sönmesinin nasıl önlenebileceğini çok düşünmüştür (...) Oysa Düzeltmenin yalnızlığı, yeryüzünde sönen her yüzeye acılaşıyor, daha, daha daha acılaşıyorsa, çok düşünüp çözümünü bulamadığı bir sorun karşısında eli kolu bağlı kalmasından” (Karasu 2007, 21-22).

Bilge Karasu, bu ifadelerinde aydın kişiyi *düzeltmen* diye niteler. Bu şekilde de aslında aydınlara görevlerini de hatırlatmış oluyor: Çürümüş veya çürümekte olan sistemlerin düzelticileri. Cümlelerdeki ayrıntılara dikkat edildiğinde, aydının en yüksek, en gösterişli tepeye konumlandırılmadığı, onun en gösterişli tepenin yanındaki tepeye konumlandırıldığı görülür. Bu sayede aydın böbürlenmeyecek ve fildişi kuleye çıkmadan halkın arasında kalmayı başarabilecektir. Halkın arasındaki bu kalış sayesinde aydın, gecenin, gündüzü kemirdiğini gördüğünde bunun acısını hissedebilecek, batmakta olan güneşin tekrar ufuklara nasıl

yükseltebileceğinin hesaplarını yapacaktır. Bu uğurda başarısız olduğunda ise yeryüzünde aydınlığını kaybeden her yüzey, onun yarasını daha da acılaştıracaktır.

Metnin sonraki sayfalarında, yazar, Düzeltmen'in duruşu hakkında, okuyucunun zihninde bir şüphe bırakır:

“Kim bilir? Belki Yaratman –yani düzeltmen- hiç de yalnız değildir, gecenin ağır ağır düzlüğe yayıldığı şu saatlerde. Işıkların sönmesini önlemek ister görünüyor ise de böyle bir şey dilememekte, bunu başarmak için herhangi bir çabaya girişmemektedir belki de” (Karasu 2007, 30).

Yazar, metin boyunca tüm karakterler hakkında belirsizlik unsurunu hâkim kılar. Bu belirsizlik, Düzeltmen örneğinde görüldüğü gibi bazen metin kahramanlarının duruşunda görülürken bazen de doğrudan kahramanların varlığı ile ilgili olarak görülür. Yazar, bunu bilinçli olarak gerçekleştirdiğini şu sözlerle dile getirir: “Kişileri hem var kılmalıyım, hem de belirsizlik içinde bırakmalıyım. Öyle düşünüyorum ya, gerçekte ne demek bu? Öznenin ara ara belirsizleşmesi” (Karasu 2007, 56).

Gece romanında, “Güneş Hareketi” ismi verilen gizli planın uygulayıcılarından olan ve “Başkent Araştırma Merkezi”ni idare eden kişinin, N. ismini verdiği bir aydın/entelektüel görülür. Bu aydının, metinde, iki öyküsü dile getirilir. Bunlardan biri “Geceyi Örenler” ismini taşıyan, diğer öyküsünün isminin verilmediği ancak hamam böceklerinden bahsettiği bilinir. Bu aydın kişi, gizli yapılanmanın amaçlarına hizmet etmez aksine onları engellemeye çalışır. Fakat gizli yapılanma, onu çeşitli yollardan tehdit ettiği gibi ona kendi istediklerini de yaptırmaya çalışır. O, bu isteklere direnince önce sekiz yerinden bıçaklanır. Ancak buna rağmen dik duruşunu bozmayan aydına iftira atılır ve o, akıl hastanesine benzeyen bir yere gönderilir. Onun öldürmediği bir insan cesedi, sanki onun evinden dışarı doğru sürüklenmiş bir şekilde aydının evinin önüne bırakılır. Daha sonra polisler gelip bu manzarayı görünce aydın kişi bu eylemin faili olarak görülür.

3.4. Aydınlığın Sığınağı: Tepeler

Gece romanında dikkat çeken zıtlıklar görülür. Bunlardan biri, çukur ve tepelerin arasında görülen zıtlıktır. Çukurlar, insanlar için kaosu, kargaşayı arzulayan kişilerin ürünü olarak sunulurken, tepeler ise bu kaotik ortamın oluşmasına müsaade etmek istemeyen aydınların sığınak yeridir. Çukurlar ile “Gecenin İşçileri” arasındaki ilişki, okura şu şekilde sunulur:

“Gecenin işçileri, gerçekte, ikindinin ilk saatlerinde görünmeğe başlamıştır sokaklarda. Tek tük de olsa. Onların işi, geceyi hazırlamak. Yer yer çukurlar açmak, örneğin; gecenin kolaylıkla birikip doldurabileceği çukurlar” (Karasu 2007, 17).

Gecenin işçileri, akşam vakti gelmeden, sokaklara inerek çukurlar açarlar. Bunu yapmalarının sebebi, karanlığın ilk olarak çukurlara dolmaya başlamasıdır. Çukurlara dolmaya başlayan gece, çukurlar üzerinde mutlak hâkimiyet kurduktan sonra, etki alanını genişleterek tabiatın diğer unsurlarına da yavaş yavaş yayarak kesin zaferini ilan eder. Gecenin işçilerinin, çukurların sayısını arttırması, kendi tahakküm güçlerini arttırması anlamına gelir. Bundan dolayı, kendilerine engel olmak isteyen insanlara aman vermezler. Onları, öldürmek de dâhil her türlü yola başvururlar. Burada yaşanan bir tür güç mücadelesidir. Elde edilen tahakküm sayesinde erkin sahibi, önce gecenin işçileri oradan da gizli yapılanmanın kendisi olur. Sahip olunan bu güç sayesinde gizli yapılanma kendi hedeflerine ulaşma noktasında daha sağlam adımlar atabilecektir. Çünkü egemen sınıfın düşünceleri her dönemde egemen düşüncelerdir.

Güç mücadelesinin bir yanında, gecenin işçilerini, basını, devletin çeşitli kurumlarına sızarak bu kurumlardaki insanları ele geçiren gizli yapılanma varken bunların karşısında onların çalışmalarına set çekmek isteyen aydınların olduğu görülür. Aydınların, kendi planlarını nerede

kurmaya çalıştığına bakıldığında, bu yerin yüksek tepeler olduğu görülür. Çünkü gecenin hâkimiyetine en fazla direnç gösteren ve gecenin en son ele geçirdiği yerlerden biri de tepelerdir. Bundan dolayı aydınlar, kendilerini tepelere konumlandırırlar. Yazar bu durumu şu sözlerle dile getirir: “Tepelerden birinde –en yükseği, en gösterişlisi değil, onun yanındakinde- Düzeltmen, yalnızlığını yaşar. Sessizliğin içinde (...) Gecenin, gündüzü kemirmesini önlemenin olanaksızlığına inanmak istememiştir” (Karasu 2007, 21-22). Aydınların kendilerini tepeye konumlandırmasıyla da tepe olgusunun metindeki ayrıcalıklı yeri vurgulanır.

Sonuç

Gece romanına genel olarak karamsar bir hava hâkimdir. Bilge Karasu, okuyucuyu kaotik bir ortama çekip onun, karamsarlık duygusunu iliklerine kadar hissetmesini ister. Nitekim okuyucu, kitabın isminden başlayarak kendisini böyle bir ortamın içinde bulur. Bir baskı dönemini de (bu dönem 12 Mart ya da 12 Eylül olabilir) anlattığı düşünülen ve distopik özellikler gösteren *Gece* romanının, bu tarz duyguları bünyesinde barındırmış olması son derece tabii bir durumdur. Ancak okuyucuyu, bu olumsuz duyguların gel-gitlerine gönderen Karasu, metnine ümit aşıl原因an unsurlar da ekler. Ümit aşıl原因an bu unsurlar, yazar tarafından estetize edilerek sunulmuştur. Estetize edilen olguların başında dil ve onun üretimi olan söz gelir. Nitekim yazar, dilin de üzerinin örtülmesi durumunda yarasaların ve baykuşların yani onların sembolize ettikleri gizli yapılanmaya hizmet eden insanların, mutlak hâkimiyetlerini kuracaklarını ifade eder. Dilin işlevsel kılınmasını sağlayan insan olgusu, yazarın üzerinde önemle durduğu bir başka konudur. Yazara göre insan, diğer tüm varlıklara anlam katan yegâne değerdir. Aydın/entelektüel kişiler ise ışığın, yeryüzünde nasıl tutulabileceğini düşündükleri için ayrı bir öneme sahiptirler. Aydınların kendilerini konumlandığı ve aydınlığın son sığınak noktalarından olan tepe de yazarın dikkatlere sunduğu olgulardan biridir. *Gece* romanı, toplumun içinden çıkıp, bazı “insan”ların da desteğini alarak görkemli bir “tepe”ye çıkan “entelektüel”in “dil”inden dökülen kelimelerle, var olan karanlığın dağıtılıp aydınlığa kapı aralanmasının “estetik” bir anlatısıdır.

KAYNAKÇA

- ALTUĞ Taylan (2008). *Dile Gelen Felsefe*, İstanbul: YKY.
- EAGLETON Terry (2011). *Edebiyat Kuramı Giriş*, Çev.: Tuncay Birkan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GÜRBİLEK Nurdan (1997). “Yazı ve Arınma”, Haz.: Füsün Akatlı, Müge Gürsoy Sökmen, *Bilge Karasu Aramızda*, İstanbul: Metis Yayınları.
- JIMENEZ Marc (2008). *Estetik Nedir?*, Çev.: AYTEKİN Karaçoban, İstanbul: Doruk Yayınları.
- KAFKA Franz (2011). *Dönüşüm*, Çev.: Ahmet Cemal, İstanbul: Can Yayınları.
- KARASU Bilge (2006). *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*, İstanbul: Metis Yayınları.
- KARASU Bilge (2007). *Gece*, İstanbul: Metis Yayınları.
- KARASU Bilge (2008). *Göçmüş Kediler Bahçesi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- MERİÇ Cemil (2007). *Mağaradakiler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- OKAY Orhan (1998). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ÖZATA Jale (2003). *Bilge Karasu'nun Gece'sine Metin ve Okur Odaklı Bir Yaklaşım*, Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- SAĞLIK Şaban (2010). *Popüler Roman Estetik Roman*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

SCHILLER Friedrich Von (1999). *Estetik Üzerine*, Çev.: Melahat Özgü, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

ŞAHİN Seval (2009). “Gece Gibi Bir Roman: Gece”, *Turkish Studies Dergisi*, Volume 4/8 Fall, s. 2082-2098.

ŞERİATİ Ali (1999). *İnsan Olmak*, Çev.: Abdulhamit Özer, İstanbul: İdeal Kitaplar.

TUNALI İsmail (2010). *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi.